

Kirjallisuuden kääntämisestä

Kirjailijoita ja kääntäjiä saa kiittää siitä, että luettavaa maailmassa riittää. Miltä vaikuttaa kaunokirjallisuuden kääntäjän työ kirjailijan itsensä silmin?

TEKSTI SATU TASKINEN KUVAT EWALD POLLHEIMER JA KUSTANTAJAT

Kun olen lukemassa saksankielisissä maissa teoksiani, melkein aina joku esittää minulle kysymyksen, miksi en itse käännä romaanejani saksaksi. Vastaukseni alkaa sanoilla: Kääntäminen on ammatti, ja kiitän kääntäjääni isosta vaativasta työstä. Yleensä olen siinä vaiheessa tosin vähintään kerran aikaisemmin luen-
nan aikana jo kiittänytkin. Hyvää käännöstä on aivan mah-
tavan hauskaa lukea. Se tuntuu hyvältä suussa ja kuulostaa
kauniilta. Eikä sitä iloa kyllästy toistamaan.

Ennen kuin käännös menee painoon, tarkistan sen, mikä on hyvä asia. Pitkin matkaa kääntäjän kysymyksiin vasta-
taan, jos ja kun hänellä kysymyksiä on. Myös kustannustoi-
mittaja tarkistaa. Mukaan joutuu väkisinkin jokin väärinkä-
sitys, voi olla, että jotain korjataan. Mutta vaikka nämäkin
ovat aikaa vieviä, huolellisuutta ja paneutumista vaativia
asioita, ne ovat lopulta kokonaiskuvaa katsoessa pikkujuttu-
ja. Kääntäjä tuottaa ja hallitsee käännöksen kokonaisuuden,
ensimmäiseltä sivulta viimeiselle. Hän määrää kielen sä-
vyn, valitsee sopivan sanaston, asettaa rytmin, tekee kaiken
oleellisen.

Merkityksen kääntäminen ei riitä

Yleensä kirjallisuuden kääntäjä kääntää omaan äidinkie-
leensä. Tuotettavan tekstin kielen on oltava todella hyvin
hallussa ja selkäytimessä, jotta sävyt, rytmit, sanonnat, mer-
kityksen lisäksi, saadaan sellaisiksi, että käännös tuntuu
hallitulta ja luontevalta kokonaisuudelta. Kääntäjä tuottaa
kieltä rekistereissä, joita hän ei itse arjessaan käytä. Hän
eläytyy kieltä tuottaessaan eri tyyliihin. Näinhän me kiel-
tä aktiivisesti käyttäessämme yleensä emme tee. Meillä on
oma tapamme puhua ja kirjoittaa, emmekä me tavallisesti
arjessa sen rajoja ylitä. Kuin ehkä lyhyiden hyppyjen verran;
vaikkapa kun kerromme vitsin tai tietoisesti matkimme pu-
huessamme toista ihmistä havainnollistaaksemme jotakin.

Usein, kun kääntäjä on tehnyt työnsä hyvin, käännöstä ei
lukiessa tule ajatelleeksi, vaan teoksen maailmaan uppoaa
aivan kuin mitään kielirajaa ei olisi edes ylitetty. En esi-

merkiksi lakkaa ihmettelemästä, miten kääntäjäni **Regine Pirschel** saa tekstiin niin osuvan rytmin, että kun luen sitä saksaksi, voin hengittää aivan samassa tahdissa kuin silloin, kun luen itse kirjoittamaani tekstiä alkukielellä.

Kielimuurin ylityksiä

Jos on mahdollista joskus keskustella kääntäjän kanssa kie-
lestä, se kannattaa tehdä. Huomaa, että eteen aukeaa kieh-

Kirjailijan työhön kuuluu osallistuminen luen-
tatilaisuuksiin, joissa otteita teoksista luetaan
ääneen yleisölle. Satu Taskinen lukee romaane-
jaan sekä alkukielellä suomeksi että saksankie-
lisinä käännöksinä.

toivia maailmoja: itsetuntemus voi kasvaa. Voi oppia uutta etenkin juuri omasta kielestään, oman kielen kulttuuriympäristön tavasta katsoa asioita ja maailmaa, kun saa kuulla esimerkkejä käännösongelmista ja siitä, miten eri tavoin, kuvin ja keinoin eri kielissä merkityksiä muodostetaan. Kääntäminen on jotain muuta kuin sanojen vaihtamista oikein yhdestä kielestä toiselle tai yhden kielen kieliopin korvaamista toisen kielen säännöillä.

Yksi tapa nähdä käännös voisi olla niin, että se on ikään kuin kielimuurin yhdeltä puolelta toiselle puolelle siirretty teos. Ensin yhdellä puolella puretaan ja sitten uudestaan toisella puolella rakennetaan. Kuitenkin toisella puolella kääntäjän käytettävissä olevat rakennuspalikat ovat toiset, samoin työkalut. Ne ovat vastaavia mutta eivät aivan samat. Joitakin osia ei ole ollenkaan, joitakin on enemmän. Silti kokonaisuus on saatava toimimaan.

Uusi rakennettu teos ei ole sama kuin alkuperäinen. Ja samaan aikaan se on sama. Jotain uutta on syntynyt. Ja samaan aikaan pysynyt samana. Kuin taikuutta. Kääntäjä on herättänyt kielimuurin toisella puolella eloon maailman, joka sitä ennen eli vain yhdellä puolella. Hän on luonut teoksen, käännösteoksen.

Käännösteos elää ja asuu uuden kielen kautta uudessa ympäristössä, joka on toinen kuin alkuteoksen ympäristö. On toisen maailman historia, merkitykset ja tulkintamahdollisuuksien verkosto.

Kannattaa kiinnittää huomiota käännökseen. Voisi yhtenä päivänä ylipäätään kokeilla laskea, miten monta kertaa törmää johonkin asiaan, jossa on ammattitaitoisella kääntäjällä ollut sormensa pelissä. Tai nimenomaan ei törmää, vaan hyvän käännöksen takia ylittää kielimuureja ketterästi ilman, että huomaa mitään ylitettävää edes olevan. Näitä kertoja kertoisi aika monta.

KIRJOITTAJA

Satu Taskinen on suomalainen kirjailija, joka on asunut Wienissä vuodesta 1999. Häneltä on ilmestynyt kolme romania, *Täydellinen paisti*, *Katedraali* ja *Lapset*, jotka kaikki on käännetty saksaksi.

KIRJAILIJAN LUKUVINKKEJÄ käännöksistä kiinnostuneelle lukijalle

TEKSTI SATU TASKINEN

Vladimir Nabokov: *Kalvas hehku*. Gummerus. Englannista suomentanut **Kristiina Drews**. Nabokov ottaa tapansa mukaisesti armottomalla huumorilla ihmisen osasta kaiken irti. Suurteos siitä, mitä lukeminen on.

Robert Coover: *Pinokkio Venetsiassa*. Moebius. Englannista suomentanut **Heikki Karjalainen**. Kielellisesti villi, suomentajalta paljon vaatinut kokeellinen romaani.

Torgny Lindgren: *Taiteilija Klingsor*. Tammi. Ruotsista suomentanut **Liisa Ryömä**. Kielellisestikin värikäs, kertakaikkisen mainio teos taiteen tekemisestä.

Jorge Luis Borges: *Kuvitteellisten olentojen kirja*. Teos. Espanjasta suomentanut **Sari Selander**. Jos maailman näkee kirjastona, mistä olennoista (esimerkiksi) se koostuu?

Marina Tsvetajevan runoja kokoelmasa *Ylistys, hiljaa!* Siltala. Venäjistä suomentanut **Marja-Leena Mikkola**. Tästä runoilijasta kertoo **Riikka Pelon** romaani *Jokapäiväinen elämämme*. Säihkyvää, soivaa, herkkää klassikkorunoutta. Mukana kääntäjän taustoittava essee.

Noëlle Revaz: *Eläintenkö ehdoilla?* Lurra. Ranskasta suomentanut **Kaisa Kukkola**. Kieli vie äkkiväärän ja dialogiin kykenemättömän minäkertojan mieleen, jollaiseen ei tavallisesti ole pääsyä.